Stručni rad
UDK:373:159.9-053.3/.6
DOI:10.7251/ZND2601466B

ULOGA VRTIĆA I ŠKOLE U OTKLANJANJU NEPRAVILNOG GOVORA KOD DJECE PREDŠKOLSKOG I MLAĐEG ŠKOLSKOG UZRASTA

Vera Barjaktarović Tomanović
Profesorica razredne nastave[277]
Osnovna škola „21. maj“, Podgorica, Crna Gora

Apstrakt: *Mi, učitelji, suočavamo se sa sve većim brojem djece koja imaju poteškoća u izgovaranju pojedinih glasova. Taj problem nije izražen samo kod djece školskog, već i predškolskog uzrasta, pa možda i u većoj mjeri. Polazeći od činjenice da je govor temelj komunikacije, veoma je značajno da se rano prepoznaju govorno-jezičke teškoće i blagovremeno se otklone. Govorne smetnje mogu značajno uticati na njihov uspjeh u školi, samopouzdanje, socijalizaciju i emocionalni razvoj. Ovaj rad ima za cilj da prikaže i analizira ulogu vrtića i škole u identifikaciji i otklanjanju nepravilnog govora kod djece predškolskog i ranog školskog uzrasta. Vaspitači/ce i učitelji/ice mogu imati značajnu ulogu da ukažu na govorno-jezičke probleme i podsticaj vježbi koje će ih ublažiti i ootkloniti. Sa polaskom djeteta u prvi razred, nepravilan govor dolazi do izražaja. Saradnja roditelja, učitelja, logopeda i drugih stručnih lica mogu značajno doprinijeti ispravljanju govornih poteškoća kod djece. U ovom radu će se razmotriti ključni elementi razvoja govora, najčešće nepravilnosti u izgovoru, kao i faktori koji utiču na njihov nastanak i otklanjanje. Posebna pažnja posvećena je ulozi vaspitača i učitelja koji kroz svakodnevni rad mogu doprinijeti govorno-jezičkom razvoju djece. Analiziraće se aktivnosti koje doprinose korekciji nepravilnog govora, kao i značaju saradnje sa logopedom i roditeljima u cilju stvaranja podrške djetetu. Obavljeno je istraživanje u kojem su praćeni indikatori artikulacije i fonološki vokabular djece. Zaključuje se da vrtić i škola, kao najvažnije razvojno okruženje, imaju ključnu ulogu u stvaranju uslova za identifikaciju, prevenciju i otklanjanje nepravilnosti u govoru djece.*

Ključne riječi: *pravilan govor, nepravilnosti u izgovoru, vrtić, škola, prevencija*

Uvod

Govor je primarna komunikacija među ljudima. Uči se od prvog dana rođenja, od prvog plača i gukanja, ponavljanja riječi majke i oca. Kao osnovno sredstvo komunikacije, govor je najvažniji faktor za kognitivni i socijalni razvoj djeteta. Ukoliko su uredno razvijeni svi organi govora i sluha, utoliko će se pravilno razvijati normalan govor. Pravilan govor omogućava da se djeca uspješno povežu sa okolinom, izraze svoje misli, osjećanja i potrebe.

Međutim, na razvoj govora utiču mnogi faktori. Na prvom mjestu je porodica, kao osnovna ćelija svakog društva. Posebno mjesto zauzimaju vrtić i škola, kao ključne socijalizacijske sredine. U svim ovim sredinama dijete razvija komunikaciju, jezičke sposobnosti i usvaja pravila lijepog izražavanja (Milatović, 2011).

U poslednje vrijeme primijetan je porast broja djece sa nepravilnostima u izgovaranju pojedinih glasova kako u predškolskom, tako i u mlađem školskom uzrastu. Tokom predškolskog

[277] vbtomanovic@gmail.com

perioda ove poteškoće često ostaju nedovoljno prepoznate ili roditelji ne žele da prihvate rješavanje "problema" na koji im se ukazuje.

Govorne poteškoće se u punom obliku ispoljavaju kada dijete krene u školu. Učenici, koji nepravilno izgovaraju određene glasove, imaju problema u čitanju, pisanju, razumijevanju nastavnih sadržaja i aktivnom učešću u nastavi. Često su ta djeca nesigurna, povučena i izbjegavaju komunikaciju sa vršnjacima. Sve to može da utiče i na smanjeno samopouzdanje i socijalne odnose učenika.

Vaspitači i učitelji imaju veoma značajnu ulogu u ovom procesu, jer su često prvi koji uočavaju probleme u govoru. Oni imaju mogućnost da rano uoče govorne poteškoće i iniciraju saradnju sa roditeljima i logopedima. Prevencija i korekcija govora je kontinuirani proces koji treba da započne tokom predškolskog perioda i da se nastavi tokom ranog školskog perioda, ukoliko se ne otkloni. Ako roditelji pravovremeno intervenišu može značajno doprinijeti da se problemi ublaže ili potpuno otklone (Brković, 2011).

Prije polaska u školu, u predškolskom periodu, kod djece bi govor trebao da bude potpuno razumljiv, dobro artikulisan i gramatički korektan. Djeca bi trebalo da razumiju govor odraslih, da ispričaju događaje koji su se desili tokom dana, da ispričaju priču, nauče pjesmu…Sa njegovim napredovanjem, dijete postaje sposobno da se izražava na složeniji način, da se snalazi u različitim situacijama, a to svakako utiče i na njihov uspjeh i napredak u školi (Selimović & Karić, 2010).

Ovde ćemo se osvrnuti, iz ugla nastavnika, kao neposrednog učesnika u obrazovanju, na uticaj nepravilnog govora na nastavni proces, kao i analizirati ulogu vrtića i škole u njegovom identifikovanju i otklanjanju. Dat je poseban osvrt na timsko djelovanje svih aktera koji učestvuju u vaspitno-obrazovnom procesu.

Govor kao faktor razvoja

Najvažnija i najsloženija ljudska sposobnost je govor. Zbog toga su ljudi napredniji od ostalih živih bića. On predstavlja ključnu ulogu u razvoju svakog pojedinca. Važan je faktor u razvoju mišljenja, učenja i socijalnih odnosa.

Prema Guillaume-u govor se može definisati kao socijalizirani sistem znakova, a oni prema porijeklu mogu biti prirodni i namjerni.

Govor ima presudnu ulogu u kognitivnom razvoju djeteta. Kroz socijalnu interakciju i komunikaciju, dijete razvija mišljenje, pa spoljašnji govor vremenom postaje unutrašnji, koji utiče na razvoj viših mentalnih funkcija. Govor i mišljenje se uporedo i ravnomjerno ne razvijaju. Tokom njihovog razvitka krivulje se više puta spajaju, razilaze, ali i poravnavaju i teku u izvesnim razdobljima. Može se reći da mišljenje i govor imaju različite razvojne korjene. To je proizašlo iz činjenice da su vršena mnoga istraživanja na čovekolikim majmunima i potkrijepila te činjenice (Vigotski, 1983).

Razvoj govora počinje veoma rano kao interakcija između bioloških predispozicija i socijalne sredine. Mnogi naučnici smatraju da je razvoj govora povezan sa sazrijevanjem mozga. Savremena istraživanja pokazuju da biološka osnova nije dovoljna ako nema stimulacije iz okruženja, najviše kroz komunikaciju sa odraslima. Govor značajno utiče i na socijalni razvoj, jer omogućava da dijete izrazi emocije, ostvari kontakte i razumije društvene norme. Djeca koja imaju razvijene govorne sposobnosti lakše funkcionišu u društvenom okruženju, bez problema se uklapaju u društvo i ostvaruju kvalitetnije odnose sa vršnjacima, razvijaju empatiju (Guillaume, 1958).

U obrazovnom procesu govor je veoma bitan. Sposobnost djeteta da se jezički izrazi utiče na uspjeh u učenju, posebno u nastavnim predmetima koji zahtijevaju razumijevanje i interpretaciju naučenog gradiva, odnosno informacija. Problemi u govoru mogu dovesti do poteškoća u čitanju, pisanju i opštem napredovanju iz svih oblasti.

Zato se i kaže da govor predstavlja ključni faktor razvoja, jer povezuje kognitivni, socijalni i obrazovni aspekt ljudskog funkcionisanja. Njegov razvoj je rezultat složene interakcije između nasljeđa i sredine.

Poznati naučnik Čomski pravi jasnu razliku između govora i jezika. Po njemu je jezik unutrašnji mentalni sistem, tj. urođena sposobnost čovjeka a ne nešto što se uči kroz iskustvo. Govor je spoljašnja realizacija jezika. On smatra da govor može biti nesavršen, ali to ne znači da individua ne poznaje jezik. Ljudi se rađaju sa univerzalnom gramatikom, tj. skupom osnovnih pravila koja su svojstvena svim jezicima. Proučavanje jezika povezuje sa proučavanjem strukture ljudskog uma (Čomski, 1979).

Faze govora

Najintenzivniji razvoj govora i jezika se odvija u prve tri godine života. Mnogi psiholozi su se bavili fazama govora. Kod većine podjela se svodi na pet faza.

1. Predverbalna faza – glasovi nemaju značenje (gugutanje, brbljanje),
2. Prve riječi – javljaju se prve smislene riječi koje često imaju šire značenje,
3. Dvočlani iskazi – dvije riječi, bez gramatičkih oblika,
4. Telegrafski govor – kratke rečenice u kojima nema veznika i pomoćnih riječi,
5. Razvijeni govor – jasne, pravilne i složenije rečenice.

(Jerković & Zotović, 2010).

U djelu Razvojna psihologija profesor Brković vrši podjelu faza govora na sljedeći način:

1. Prelingvistička faza (plač, gugutanje, brbljanje),
2. Lingvistička faza – početak govora,
3. Faza iskaza od dvije riječi – povezivanje riječi,
4. Telegrafski govor – kratke rečenice bez gramatičkih elemenata,
5. Razvijeni govor – usvajanje gramatike.

(Brković, 2011).

U suštini, podjela je ista, ali je razlika u terminima i načinu objašnjenja pomenutih faza. Prvi koriste jednostavnije, opisne nazive faza, daju fokus na konkretne oblike govora ("telegrafski govor"). Drugi naglašava prelaz sa biološkog na jezički razvoj govora.

Svako dijete je individual za sebe. Iako su faze univerzalne, njihov tempo razvoja se razlikuje od djeteta do djeteta.

Nepravilnosti u govoru

Za nepravilan govor smatramo svaki onaj govor koji ima bilo koja odstupanja iz različitih razloga. Često dijete ne može pravilno da izgovori neke glasove, miješa ih, izostavlja, nepravilno izgovara slogove i cijele riječi,a rječnik mu/joj može biti dovoljno bogat, pa čak i gramatički ispravan. Na taj način postaje nejasan i nerazumljiv za slušaoca.

Vršena je podjela nepravilnosti govora od strane više naučnika.

1. Poremećaji izgovora (artikulacije)
   * Dislalija – nepravilno izgovaranje glasova
2. Poremećaji tečnosti (fluencije)
   * Mucanje – ponavljanje, zastoj u govoru
   * Tahilalija (brzopletost) – nerazumljiv govor
3. Poremećaji glasa
   * Disfonija – kvalitet glasa je poremećen(promuklost)
   * Afonija – potpuni gubitak glasa

4. Poremećaji jezika
* Alalija – nerazvijen govor kod djece
* Afazija – gubitak ili oštećenje govora (najčešće zbog oštećenja mozga)
* Disfazija – djelimično oštećen razvoj jezika
(Jerković & Zotović, 2010).

Sličnu podjelu je dao i professor Brković (2011). Razlika je u terminologiji, ali su isti nazivi poremećaja.

Nepravilan govor – uzroci

Nepravilan govor ili govorno-jezički poremećaji nastaju najčešće kombinacijom više uzroka, rijetko je u pitanju samo jedan. Obično se radi o kombinaciji bioloških, kognitivnih i sociooloških faktora. Ovim problemima se uglavnom bave logopedija, lingvistika i neurologija.

- Neurološki uzroci direktno utiču na govor, jer se odnose na oštećenja govornih centara (cerebralna paraliza, autizam…);
- Slušni problemi koji su vezani za oštećenja sluha ili upale uha u ranom djetinstvu;
- Anatomski i fiziološki uzroci koji se odnose na mehaničke prepreke jer onemogućavaju pravilnu artikulaciju glasova;
- Kognitivni i razvojni faktori koji se odnose na kašnjenje u razvoju jezika, probleme s pamćenjem;
- Psihološki i emocionalni uzroci koji su vezani za stres, anksioznost ili neku traumu;
- Socijalni faktori koji se odnose na slabiju verbalnu komunikaciju, i u novije vrijeme prekomjernu upotrebu ekrana umjesto razgovora;
- Genetski uzroci koji se odnose na nasljedni faktor (Brković, 2011).

Naučno gledano, govor je kombinacija neurologije, anatomije i socijalne stimulacije. Ako se jedna karika prekine ili popusti, dolazi do nepravilnosti. Pošto je dječji mozak "plastičan", većina ovih uzroka se može uspješno otkloniti uz pomoć logopedskih tretmana.

Identifikacija nepravilnog govora u vrtiću i školi

Identifikovati govor znači uočiti ga, prepoznati i procijeniti govorno-jezička odstupanja kod djece. Vrtić i škola su jako važna okruženja, jer se upravo tu najranije primijete odstupanja. Često vaspitači/ice i učitelji/ice prvi primijete problem, jer dijete mnogo vremena provede u grupi. Mogu ih uočiti kroz svakodnevnu komunikaciju, razne aktivnosti i standardizovane testove. Važno je istaći da oni ne postavljaju dijagnozu, ali pokreću proces. Cilj je da se dijete što ranije uputi kod logopeda koji će u saradnji sa roditeljima doći do najboljeg ishoda.

Logoped/ica ima zadatak da odradi skrining, tj. kratki test za rano otkrivanje, a zatim standardizovane testove gdje će vršiti detaljnu procjenu govora i jezika. Problem se smatra ozbiljnim kada dijete odstupa od svojih vršnjaka, ne napreduje u svakodnevmom radu i aktivnostima, izbjegava komunikaciju i ima problema u savladavanju gradiva.

Uloga vaspitača/ica i učitelja/ica

Vaspitač/ica i učitelj/ica trebaju da prepoznaju govorno-jezička odstupanja, vode bilješke o djetetu, razgovaraju s roditeljima i upute ga/ju kod logopeda. Mnogo je važno da dijete ne bude etiketirano i ismijavano kako od strane svojih vršnjaka, tako i od strane vaspitača/ica i učitelja/ica. Lijepo bi bilo da se komunicira s njim/njom na način da se uključe gestovi, mimika i kontakt očima. Ne treba dijete prekidati u govoru ili dovršavati rečenicu, jer njima treba više vremena za obradu i

produkciju. Važno je i da vaspitači/ce i učitelji/ice sporo, jasno i pravilno govore, jer djeca uče imitacijom.

Tokom boravka u vrtiću vaspitači/ice bi trebali da primjenjuju jezičke igre, vježbe izgovora, čitanje i pričanje priča (bajke, basne…), dramatizaciju tekstova. Da bi se govor pravilno razvijao, u prvi plan se postavljaju govorne igre imitiranja, ponavljanje i reprodukovanje dječijih priča, dijaloške vježbe – učenje kroz igru (Mrkalj, 2016).

Sve ove aktivnosti doprinose da se govor razvija na prirodan i djetetu prihvatljiv način.

Sva dosadašnja istraživanja su pokazala da su bili bolji rezultati kod rane intervencije, da je došlo do boljih rezultata u učenju, a i u socijalizaciji.

Najčešće greške u radu vaspitača/ica i učitelja/ica

Vaspitači/ce i učitelji/ice imaju veliku ulogu u sveopštem razvoju djeteta. Međutim, u njihovom radu ima i dosta grešaka. Pošto je razvoj govora najintenzivniji u predškolskom periodu, najčešće greške se dešavaju kada:

- odrasli ignorišu problem, smatraju da će ga dijete "prerasti";
- ispravljaju dijete direktno, na pogrešan način;
- insistiraju da dijete govori kada nije spremno;
- upoređuju ga sa drugom djecom, čak i sa bratom (sestrom);
- ne sarađuju sa roditeljima i logopedom/icom;
- miješaju govorne smetnje sa smanjenom inteligencijom ili neposlušnošću;
- nemaju dovoljno strpljenja i vremena za odgovor.

Saradnja sa roditeljima i logopedom/icom

Od presudnog značaja je saradnja vrtića/škole sa roditeljima i logopedom/icom. Često su roditelji ti koji ne prepoznaju problem, zanemaruju ga, a to dovodi do njegovog produbljivanja. Veoma je važno da roditelji na vrijeme reaguju, da ne "bježe" od problema, da pravilno govore tokom komunikacije sa djetetom.

Redovna komunikacija sa logopedom/icom i zajedničko praćenje djeteta u smislu njegovog/njenog napredovanja mogu dati najbolje rezultate.

Većina nastavnika uočava veće prisustvo govornih poteškoća kod učenika i da je u porastu broj djece sa tim problemima. Nastavnici su saglasni da ovi učenici imaju manje samopouzdanja i rjeđe učestvuju u usmenim aktivnostima To značajno utiče na njihovo učešće u nastavi i manju angažovanost tokom raznih školskih aktivnosti.

Uočeno je da saradnja sa roditeljima nije uvijek na zadovoljavajućem nivou, što značajno otežava napredak djeteta. Neadekvatna i nedovoljna saradnja sa roditeljima predstavlja veliki problem, dok su u situacijama dobre saradnje uočeni značajni pomaci.

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja je da se kod djece ranog školskog uzrasta ispita učestalost, vrste i karakteristike poremećaja u govoru, ali i da se utvrdi povezanost između govorno-jezičkog razvoja sa faktorima iz okruženja (porodica, vrtić, škola, rana intervencija).

Takođe, cilj ovog rada je da se ispita uticaj govornih poteškoća na nastavu, značaj ranog prepoznavanja i adekvatnog pedagoškog pristupa, kao i značaj za unapređivanje odnosa škole i roditelja u njihovom prevazilaženju.

Metode i uzorak

Tokom istraživanja koristila sam deskriptivnu metodu, a uzorak su činili učenici prvog razreda OŠ "21. maj" iz Podgorice. Istraživanje je rađeno na uzorku od 100 učenika.

Na početku školske godine je primijećen veliki broj djece sa govorno-jezičkim poteškoćama. Intenzivno je praćen njihov razvoj. Sva djeca su ispitivana pojedinačno da bi se jasno izdvojili svi glasovi koje učenik/ca pravilno ne izgovara. Kontinuirano se obavljala provjera tokom mjeseca septembra i polovine oktobra. Učitelj/ica je vodio/la bilješke o djetetu, tako da je odmah imao/la informacije o napretku svakog djeteta ponaosob.

Na osnovu metodičkih principa koji se koriste u nastavi jezika može se pouzdano reći da kod djece treba testirati koliko je razvijeno pravilno, tečno i razumljivo izražavanje. (Milatović, V. 2011).

U procjeni govorno-jezičkih smetnji kod djece, prema metodičkim principima nastave jezika, potrebno je da se testira artikulacija glasova, fonematski sluh, leksički razvoj, gramatičku pravilnost, rečenično izražavanje, razumijevanje govora, vještina komunikacije i prozodijske elemente govora.

Svi ovi elementi su praćeni kod djece prvog razreda. Napravljena je lista za procjenu govorno-jezičkih sposobnosti djece. Za svaku stavku koristila sam skalu:

1 – nije razvijeno
2 – djelimično razvijeno
3 – uglavnom razvijeno
4 – potpuno razvijeno.

U analizi rezultata korišteni su deskriptivni, statistički i interpretativni postupci.

Rezultati i diskusija

Na osnovu istraživanja dobijeni su sljedeći rezultati.

Tabela 1. Govorno – jezička smetnja

Govorno – jezička smetnja	Broj učenika	Procenat (%)
Ne izgovara glasove S, Š, Ž	11	11%
Ne izgovara glasove Č, Dž, Đ	12	12%
Miješa glasove Lj i J	5	5%
Miješa glasove R i L	12	12%
Ne izgovara pravilno glas R	14	14%
UKUPNO	54	54%

Dobijeni rezultati ukazuju da su kod učenika ranog školskog uzrasta značajno zastupljene govorno-jezičke smetnje i da procenat prelazi 50%. To ukazuje da pojedini učenici imaju više od jedne govorno-jezičke poteškoće. Ova pojava nije rijetkost,već se često javlja u praksi.

Najzastupljenija smetnja je nepravilno izgovaranje vibrantnog glasa R. Ovaj rezultat je očekivan, jer glas R spada u artikulaciono najzahtjevniji glas i obično se kasnije usvaja u odnosu na druge glasove. Značajna zastupljenost je uočena kod glasova koji su artikulaciono i auditivno slični, To ukazuje na poteškoće u diferencijaciji glasova. Ove smetnje mogu uticati na uspješno usvajanje čitanja i pisanja. U skladu sa saznanjima iz logopedije i razvojne psihologije, ovi glasovi spadaju među najzahtjevnije za ustavanje.

Neznatno manji procenat su učenici koji imaju poteškoća u izgovaranju glasova S, Š i Ž. Ovi glasovi zahtijevaju preciznu koordinaciju govornih organa. Ukoliko se smetnje ne otklone ili se nepravilno usvoje, to može uticati na razumljivost govora i pravopis. Iz tabele se vidi da se najrjeđe

javlja smetnja koja se odnosi na miješanje glasova Lj i J. Ni ovu poteškoću ne treba zanemarivati, jer može uticati na pravilno čitanje i pisanje.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva, a i u razgovoru sa mnogim kolegama/inicama, za učitelje/ice je mnogo teže kada dijete u govoru vrši supstituciju glasova, nego kada ima problem sa nepravilnim izgovaranjem glasa R.To se najviše odražava u drugom razredu kada počinje opismenjavanje. Pošto u Crnoj Gori djeca kreću u prvi razred sa šest godina, to daje mogućnost da se reaguje na vrijeme.

Zaključuje se da ovi rezultati potvrđuju značaj rane identifikacije i pravovremene intervencije u radu sa djecom koja imaju govorno-jezičke poteškoće. U ovim situacijama vaspitači/ice i učitelji/ice imaju ključnu ulogu, jer mogu uočiti odstupanja u govoru i uputiti dijete na dalju stručnu procjenu. Veoma je važna i kontinuirana saradnja između škole, roditelja i stručnjaka iz oblasti logopedije.

Posmatrano u globalu, rezultati ovog istraživanja ukazuju da su smetnje ovog tipa dosta česte kod djece ranog školskog uzrasta i na taj način zahtijevaju sistematičan i stručno utemeljen pristup radi njihovog prevazilaženja. Sve to doprinosi sprečavanju negativnih posljedica na dalji obrazovni i socijalni razvoj djeteta.

Zaključak

U savremenom obrazovanju govorne poteškoće kod djece predstavljaju značajan izazov. To utiče ne samo na nastavni process, već i na cjelokupni razvoj djeteta. Ovo istraživanje je imalo za cilj da ukaže na mogućnost sistematskog praćenja razvoja govornih teškoća jedne generacije učenika, kao i svakog pojedinca od predškolskog perioda, pa nadalje, a posebno tokom prvog razreda. U otklanjanju nepravilnog govora vrtić i škola imaju ključnu ulogu u ranom prepoznavanju, a zatim i u njihovom otklanjanju. Učitelji/ice, kao važan faktor u obrazovanju i vaspitanju djece, imaju mogućnost da dijete prate pd prvog razreda pa nadalje. Oni imaju zadatak da uoče problem, prilagode nastavu i iniciraju saradnju sa logopedom/icom i roditeljima. Na taj način bi se vidjelo koliko su svi učesnici u nastavnom procesu doprinijeli da se problem kod određenog djeteta otkloni. Veoma je važno jačati kulturu usmenog izražavanja, jer predstavlja dominantnu oblast rada u pripremnoj nastavi. Da bi razvoj govorne kulture išao uzlaznom putanjom, u nastavni proces bi trebalo uvoditi igre koje podstiču njihov psihofizički razvoj (Mrkalj, 2016). Kroz igru dijete usvaja govor i jezik na jednostavan i prihvatljiv način. Roditeljima treba savjetovati da s djetetom što više razgovaraju i kvalitetno provode slobodno vrijeme. Djeci treba ćitati razne slikovnice, priče, bajke, basne…Pošto je porodica djetetovo prirodno okruženje, treba im dati priliku da što više razgovaraju i iskazuju svoje misli i osjećanja, ali im dati i povratnu informaciju o njihovim govorno-jezičkim pokušajima. Na taj način dječji rječnik će biti bogatiji, pravilno će formulisati rečenice i smisleno odgovarati na postavljena pitanja. Pravilan razvoj govora i nesmetano uključivanje djece u nastavni process, moguće je ostvariti samo zajedničkim radom vrtića, škole i roditelja. Treba imati svijest da kultura govornog izražavanja ima veliki značaj kako za pojedinca, tako i za društvo u cjelini. Pojedinac postaje obrazovaniji i sposobniji da gradi zdrave odnose u svojoj zajednici, pa i šire.

Literatura:

1. Guillaume, P. (1958). Psihologija, Pedagoško-književni zbor: Zagreb
2. Čomski, N. (1979). Gramatika i um, Nolit: Beograd
3. Vigotski, L. (1983). Mišljenje i govor, Nolit: Beograd
4. Jerković, I. i Zotović. M. (2010). Razvojna psihologija, Futura publikacije: Novi Sad
5. Selimović, H. i Karić, E. (2010). Učenje djece predškolske dobi, Edukacijski fakultet: Travnik. Dostupno na: www.hrcak.srce.hr

6. Brković, A.b(2011). Razvojna psihologija, Regionalni centar za profesionalni razvoj zaposlenih u obrazovanju: Čačak
7. Milatović, V. (2011). Metodika nastave srpskog jezika i književnosti u razrednoj nastavi, Učiteljski fakultet: Beograd
8. Mrkalj, V. Z. (2016). Uloga igre u razvoju kulture usmenog izražavanja dece predškolskog uzrasta, Nacionalni naučni skup sa međunarodnim učešćem: Jagodina. Dostupno na: www.fil.bg.ac.rs

THE ROLE OF KINDERGARTEN AND SCHOOL IN ADDRESSING SPEECH DISORDERS IN PRESCHOOL AND EARLY SCHOOL-AGE CHILDREN

Abstrakt: *We, as teachers, are faced with an increasing number of children who experience difficulties in pronouncing certain sounds. This problem is not present only among school-age children, but also among preschool children, perhaps even to a greater extent. Starting from the fact that speech is the foundation of communication, it is extremely important to recognize speech and language difficulties at an early stage and address them in a timely manner. Speech disorders can significantly affect children's academic achievement, self-confidence, socialization, and emotional development. The aim of this paper is to present and analyze the role of kindergarten and school in identifying and correcting speech irregularities in preschool and early school-age children. Preschool teachers and primary school teachers can play a significant role in pointing out speech and language problems and encouraging exercises that can alleviate and eliminate them. When a child begins the first grade, irregular speech often becomes more noticeable. Cooperation among parents, teachers, speech therapists, and other professionals can significantly contribute to correcting children's speech difficulties. This paper will examine the key elements of speech development, the most common pronunciation irregularities, as well as the factors that influence their occurrence and correction. Particular attention is given to the role of preschool teachers and primary school teachers who, through their everyday work, can contribute to the speech and language development of children. Activities that support the correction of irregular speech will be analyzed, as well as the importance of cooperation with speech therapists and parents in order to create supportive conditions for the child. A study was conducted in which indicators of articulation and children's phonological vocabulary were monitored. It is concluded that kindergarten and school, as the most important developmental environments, play a crucial role in creating conditions for the identification, prevention, and correction of speech irregularities in children.*

Keywords: *correct speech, pronunciation irregularities, kindergarten, school, prevention.*